

Kulturarv inom Snäckevarpsområdet

Inventering och förslag till skötsel

Bilden visar Fyrtorps äng. Foto: Per-Erik Lundh

Gunnar Enequist och Per-Erik Lundh

December 2021

Innehåll

Sammanfattning	2
Vårt uppdrag.....	3
Det inventerade området	3
Kulturobjekt och kulturmark	4
Genomförandet	4
Inventering	4
Gradering av förslag till åtgärder	5
Information.....	5
Rapportering	5
Några övergripande kommentarer	5
Gränsmarkeringar	5
Odlingsrösen.....	5
Informationsskyltar	6
Åtgärder för att levandegöra kulturarvet	6
Sammanfattande beskrivning av kulturobjekt.....	6
Sammanfattande beskrivning av öppna marker	8
Förslag till prioritering av åtgärder	8
Prioritering 1	8
Prioritering 2	9
Prioritering 3	9
Kulturobjekten – beskrivningar och förslag till åtgärder	9
Öppna marker – beskrivningar och förslag till åtgärder.....	17
Ängsmark.....	17
Betesmark.....	19
Slåttermark	20
Övrig dokumentation	21
Bilaga: Karta över kulturobjekt och öppna marker	21
Kartor på webb-platsen	21
Bild-filer på webb-platsen.....	21

Kulturarv inom Snäckevarpsområdet

Sammanfattning

Styrelsen för Snäckevarps samfällighetsförening har uppdragit åt två medlemmar att inventera kulturarvet inom fastigheten Snäckevarp 4:1. Syftet är att utvidga föreningens markvårdsplan, som varit inriktad på skogsskötsel, med skötsel av kulturarvet. I uppdraget ingick också att föreslå åtgärder för att bevara detta.

Kulturarv definieras här som alla uttryck av mänsklig påverkan i naturen, bl.a. lämningar, föremål och miljöer från framförallt den tid då aktivt lantbruk bedrevs inom området. I kulturarvet ingår kulturobjekt och öppna marker. Kulturobjekt på enskild mark ingår inte.

Vårt kulturarv är resultatet av jord- och skogsbruk samt fiske på gårdarna Snäckevarp och Norrtorp och i Fyrtorps by. Det bedrevs fram till mitten av 1960-talet.

Inventeringen redovisar bl.a. stengårdsgårdar, gränsmarkeringar, lämningar av torp och andra byggnader och markvägar/stigar. Därutöver redovisas ängsmark, betesmark och slåttermark.

Totalt beskrivs 40 kulturobjekt och 22 markområden och förslag lämnas för att bevara dessa. Objekten redovisas också på bifogade karta. Via länkar till en extern karta visas objektens läge i detalj. På föreningens webbplats finns också bilder på objekt och markområden.

Förslagen innebär i de flesta fall att hålla sly och träd borta, i viss mån restaurera objekt och göra dem mer synliga. Förslagen delas in efter hur angelägna de bedöms vara. De högst prioriterade bör vidtas snarast och/eller årligen. Dit hör slåtter för att hålla marker öppna och i några fall bortforsling av gräset. Vidare föreslås bl.a. fortsatt utarrendering av betes- och slåttermarker liksom ökad information om och åtgärder för att levandegöra kulturarvet.

Åtgärder med något lägre prioritering bör enligt förslagen vidtas på medellång sikt. Dit hör borttagning av växtlighet från bl.a. stengårdsgårdar norr om väg 212 och vid milstolpen.

Till åtgärder med lägst prioritering hör bl.a. borttagning av växtlighet från gårdsgårdar söder om väg 212 och från värn på Takviksudden samt restaurering av en del gårdsgårdar. Denna prioritet föreslås också för rensning av gamla markvägar/stigar.

Vi föreslår sammanfattningsvis:

- Fortsatt utarrendering av marker, inklusive en mindre utökning av arrendet
- Årlig slåtter av övriga öppna marker
- Restaurering av Fyrtorps äng och ytterligare en mindre ängsmark
- Översyn och komplettering av fastighetens gränsmarkeringar
- Uppsättning av ytterligare informationsskyltar
- Gemensamma markvandringar inriktade på kulturobjekten
- Tematiska informationsmöten kring exempelvis gamla kartor
- Uppgifter på webbplatsen om informationsskyltar, kartor, kulturobjekten m.m.
- Uppgifter i årsredovisningen om vidtagna och planerade åtgärder

Vårt uppdrag

I texten till byggnadsplanen för Snäckevarpsområdet från 1969 framgår att kulturmiljöerna inom planområdet ska tillvaratas. I Markvårdsplanerna för samfälligheten, som årsstämorna har beslutat om, har på motsvarande sätt vårt kulturarv berörts i texten. Något heltäckande grepp över den miljön har dock inte tagits tidigare.

Styrelsen har nu tagit upp frågan om kulturarvet. Föreliggande dokument är resultatet av ett uppdrag från styrelsen för Snäckevarps samfällighetsförening:

”... Enligt styrelsens mening finns nu behov av att komplettera markvårdsplanen med kulturhistoriskt intressanta områden och objekt. Utgångspunkten för arbetet ska vara att föreslå åtgärder med inriktning på detta kulturarv. Åtgärderna ska ha som syfte att bevara och levandegöra områdets kulturarv, dvs. den speciella kultur och natur som skapats under århundraden av verksamhet vid de ursprungliga gårdarna i område.

Gunnar Enequist, Ladugårdsvägen 238, och Per-Erik Lundh, Mörkebåsvägen 189, har förklarat sig villiga att utarbeta ett förslag till komplettering av markvårdsplanen. Ytterligare personer kan knytas till arbetet om behov av detta uppstår.

I arbetet bör ingå inventering av objekt och markområden, beskrivning av status, förslag till åtgärder samt förslag till prioritering bland dessa. Till texten bör fogas en karta som redovisar områden och objekt...”

Vi tolkar uppdraget som att vi ska inventera enskilda objekt och öppna marker inom Snäckevarpsområdet. Skogen ska inte ingå i vårt uppdrag. Utöver inventering ska vi föreslå åtgärder för att bevara vårt kulturarv. Vi har också valt att föreslå ökad information om vårt kulturarv och åtgärder för att levandegöra detta. Arbetet har resulterat i denna rapport.

Våra bedömningar och prioriteringar baseras på hur vi uppfattar objektens/markområdenas nuvarande status och behovet av åtgärder. Vi har således inte vägt in ekonomiska förutsättningar. Beslut om åtgärder för att bevara kulturarvet får ske på vanligt sätt, dvs. att styrelsen upprättar en plan inklusive finansiering och eventuella andra förutsättningar som årsstämman sedan får ta ställning till.

Det inventerade området

Vår inventering och våra förslag till åtgärder omfattar fastigheten Snäckevarp 4:1 som ägs av Snäckevarps Samfällighetsförening. Fastigheten omfattar de två tidigare gårdarna Snäckevarp och Norrtorp samt två av de, fram till mitten på 1800-talet, tre gårdarna i Fyrtorps by.

I lantmåteriförrättningen i samband med samfällighetens bildande uppräknas ett antal objekt, som ska förvaltas av föreningen. Dit hör bl.a. Snäckevarpsladan och Norrtorpsladan. Dessa objekt ingår inte i vårt uppdrag.

Från stamfastigheten har avstyckats mer än 300 tomter som ingår i samfälligheten/vägföreningen. Vi är medvetna om att det finns kulturobjekt även på de enskilda tomterna, t.ex. stengårdsgårdar och rester av vägar/stigar. Vi har emellertid bedömt att det i dessa fall är den

enskilde tomtägarens ansvar att förvalta kulturobjekt på sin egen fastighet. I ett fall har vi gjort avsteg från denna princip och det gäller båtsmanstorpet i Fyrtorp. I samråd med fastighetsägaren har vi satt upp en informationsskylt vid torpet.

Kulturobjekt och kulturmark

I vårt arbete har vi definierat kulturarv som alla uttryck av mänsklig påverkan i naturen. Det innefattar spår, lämningar, föremål, konstruktioner, miljöer, strukturer etc. framförallt från den tid då aktivt lantbruk bedrevs på det som nu är vår fastighet.

Vi har valt att redovisa kulturobjekten – bl.a. stengårdsgårdar och torpruiner – för sig och de öppna markerna för sig. Eftersom markerna är relativt enhetliga till sin karaktär har vi valt att göra en samlad redovisning av dem. Såväl kulturobjekten som markområden redovisas på bilagda karta.

Genomförandet

Inventering

Arbetet har främst bedrivits under våren och sommaren 2021. I den första fasen gjordes en inventering. Den baserades på vår tidigare kännedom om området och på äldre och nyare kartor över området. Varje objekt har sedan undersökts i fält.

Under arbetets gång har vi haft kontakt med Valdemarsviks kommun (i första hand Hannes Carlsson), Gryts Hembygdsförening, Länsstyrelsen i Östergötlands län och Trafikverket. Vi har särskilt fått värdefull hjälp av Erik Lundberg som är ordförande i Gryts Hembygdsförening och har bott och verkat hela sitt liv i Gryt. Även Birger Jägtoft, tills nyligen medlem i föreningen och en gång i tiden initiativtagare till markvårdsplanen, har lämnat värdefull information till oss.

Kontakterna med länsstyrelsen har rört dels klarläggande av möjligheterna för ekonomiskt stöd för de åtgärder vi föreslår, dels klarläggande av regelverk i samband med återställning av intressanta miljöer. En preliminär kontakt har tagits med Trafikverket om möjligheterna att få milstolpen restaurerad

Kartor från 1650 fram till nutid har använts för att lokalisera intressanta miljöer, tex. för att hitta de numera försvunna torpen och identifiera stengårdsgårdar. Kartorna har hämtats från Lantmäteriets databaser. Grundkartan för byggnadsplanen 1969 ger också värdefull information.

I några fall har vi fått förslag på intressanta objekt och miljöer från samfällighetens medlemmar. Trots våra ansträngningar att göra inventeringen så heltäckande som möjligt kan det finnas ytterligare kulturobjekt som borde ha kommit med. Vår förhoppning är att medlemmar som har kännedom om sådana objekt kontaktar utredarna eller styrelsen så att vår förteckning kan kompletteras.

Gradering av förslag till åtgärder

Vi har använt nedanstående gradering av föreslagna åtgärder:

- Prioritering 1: Mycket angelägen. Åtgärder bör vidtas snarast. Årliga åtgärder krävs
- Prioritering 2: Något mindre angelägen. Åtgärd på medellång sikt
- Prioritering 3: Relativt låg angelägenhetsgrad. Åtgärder på 5–10 års sikt

Information

Tidigt i arbetet identifierade vi ett antal objekt som kan vara speciellt intressanta att lyfta fram. Vi har därför under sommaren 2021, på styrelsens uppdrag, satt upp informations-skyltar vid sex objekt: torplämningarna vid Tovebo, Kälet och Mörkebås, milstenen vid Snäckevarps gård, lämningarna av bränneriet vid Snäckevarps gård och vid båtsmanstorpet i Fyrtorp.

Per-Erik Lundh har också hållit två föredrag om våra hemmans historia samt hur exploateringen kom till när Fritidsbyggen AB tog över området i slutet av 1960-talet.

Rapportering

Uppläggningsen av arbetet har rapporterats till styrelsen via mail i juni 2021. Information har också lämnats till styrelsen under våren om resultatet av kontakterna med Länsstyrelsen angående möjligheter till ekonomiskt stöd.

Den slutliga rapporteringen till styrelsen består av detta dokument, inkl. kartor och bildfiler. En karta med samlad information om kulturobjekt och markområden bifogas. Bildfilerna är så stora att de endast redovisas i digital form, på samfällighetens webb-plats.

Per-Arne Andersson, Mörkebåsvägen 158, har lagt ner ett stort arbete med den digitala redovisningen av kulturobjekt och markområden på kartor.

Några övergripande kommentarer

Gränsmarkeringar

Stamfastighetens gränser finns f.n. markerade i terrängen på flera olika sätt. Det äldsta sättet är med s.k. skälstenar, dvs. flata stenar uppställda i ett röse och där långsidan pekar i fastighetsgränsens riktning. I några fall finns mer moderna markeringar i form av aluminium-stolpar. I ytterligare några fall finns rör i marken. I samband med skogsavverkning har också gjorts markeringar med röd-vita plastband.

Vi föreslår att en översyn görs av markeringar som visar samfällighetens yttre gränser så att dessa blir tydligare. Fasta stolpar i någon form bör kunna ersätta plastband.

Odlingsrösen

På flera av ängsmarkerna finns odlingsrösen. Stenarna i dessa plockades upp från den mark som röjdes för att ge plats åt odling av olika slags grödor. Enligt lag (Miljöbalken med föreskrifter) ska rösena bevaras. Vi har inte särredovisat rösena i vår objektslista, utan nämnt dem när vi beskriver respektive markområde.

Informationsskyltar

Utöver de informationsskyltar som satts upp under sommaren 2021 bör ytterligare några skyltar övervägas. Exempel på detta är berghällen vid Fyrtorps äng, den s.k. dansbanan, och de militära lämningarna inom vårt område.

Åtgärder för att levandegöra kulturarvet

Om de kulturvärden som vi pekat ut genom vår inventering ska kunna bibehållas krävs att åtgärder vidtas för att öka intresset och engagemanget från föreningens medlemmar.

Intresset skulle kunna ökas genom att kulturarvet levandegörs. Ett sätt skulle kunna vara att återuppta de vandringar i vårt område som har genomförts tidigare. Vi föreslår att en eller ett par årliga vandringar planeras i området. De skulle kunna vara tematiska, t.ex. en vandring för att visa skälstenar som markerar gränsen för vår fastighet.

En annan åtgärd skulle kunna vara återkommande årliga informationsmöten/föredrag. De skulle kunna göras tematiska, t.ex. om gamla kartor över vårt område.

Ytterligare en idé som borde prövas är att på Fyrtorps äng och Hagby äng anordna slåtter på gammalt vis. Vid några tillfällen har detta arrangerats invid väg 212 på gården Hosums marker och inneburit användning av såväl gamla maskiner som häst. Det slagna höet har sedan hässjats. Ett sådant arrangemang hos oss borde kunna locka många medlemmar.

Uppgifter om kulturobjekten, tex. från denna rapport, bör läggas upp på webb-platsen liksom en karta över informationsskyltarnas placering.

Vi föreslår också att styrelsen i årsredovisningarna redovisar vidtagna åtgärder i fråga om mark och objekt. Vidare bör planerade åtgärder för kommande år redovisas.

Sammanfattande beskrivning av kulturobjekt

Vårt uppdrag har varit inriktat på kulturarvet. Utgångspunkten för arbetet har varit att föreslå åtgärder med inriktning på såväl kulturobjekt som öppna markområden. Det ska påpekas att vissa objekt ligger på skogsmark, t.ex. några av stengårdsgårdarna och rester av vägar/stigar. Skogsmark och kulturobjekt är alltså på flera ställen kopplade.

Vi använder beteckningen kulturobjekt främst för spår och lämningar av olika slag från den tid då det i vårt område bedrevs aktivt lantbruk, dvs. fram till mitten av 1960-talet. Förutom objekt som härrör från lantbruket har vi i några fall redovisat lämningar med koppling till militär aktivitet.

Inventeringen omfattar sju typer av objekt. Nedan följer en beskrivning av varje enskilt objekt. De är också redovisade på karta i bilaga. Objekten och våra förslag till åtgärder kan i sammanfattning beskrivas på följande sätt:

Stengårdsgårdar: I området finns ett stort antal stengårdsgårdar. Många av dessa är delvis övervuxna. De bör friläggas, dvs. träd och buskar som växer i eller mycket nära gårdsgårdarna bör tas bort. En mer ambitiös åtgärd är att restaurera delar av gårdsgårdarna, där dessa rasat och där de nedfallna stenarna ligger omedelbart intill.

- I vår objektslista har gårdsgårdarna följande nummer: 12, 17, 18, 21, 24, 26, 27, 32, 34, 36, 37 och 38.

Gränsmarkeringar: Skälstenar är en typ av ålderdomliga markeringar av ägo gränser. Sådana finns på flera ställen inom Snäckevarpsområdet. I några fall behöver de friläggas. I närheten av Fyrtorps by finns också rester av två grindar, i form av grindstolpar.

Vid Snäckevarps gård finns en milstolpe som har status av fornminne. Vid denna har en informationsskylt satts upp. Stenfoten bör friläggas genom att sly och buskar tas bort. En framställning om restaurering av bör göras till Trafikverket, eftersom vi inte får göra detta själva.

- I vår objektslista markeras skälstenar/milstolpe/grindstenar med följande nummer: 15, 22, 29, 35, 39 och 40.

Lämningar av torp och andra byggnader: Inom vår fastighet finns lämningar av tre torp. Lämningarna är synliga i olika grad. Vid alla tre har informationsskyltar med torpens historia satts upp. Dessa ruiner bör rensas från sly och annan växtlighet. Det gäller särskilt Mörkebås. I dess närhet finns också en ruin av obestämt slag.

Utöver ruinerna finns ett tidigare båtsmanstorp som är intakt. Även där har en informations-skylt satts upp.

Vid Snäckevarps gård låg förr ett bränneri. Detta har markerats genom att en informations-skylt med bränneriets historia har satts upp. I närheten av gården fanns enligt gamla kartor också en smedja som har lokaliserats.

- I vår objektslista markeras byggnader och ruiner med följande nummer: 4, 8, 10, 11, 13, 14 och 20.

Markvägar/stigar: Flera delar av gamla markvägar/stigar finns inom området. I många fall rör det sig – efter exploateringen av området – om kortare delar. För att synliggöra de rester som finns kvar bör växtlighet avlägsnas från dem och från deras omedelbara närhet. En karta som redovisar de gamla vägarnas/stigarnas dragning före exploateringen skulle eventuellt kunna tas fram och läggas upp på webb-platsen.

- I vår objektslista markeras markvägar/stigar med följande nummer: 5, 7, 9, 16, 23, 31 och 33.

Brunnar/vattensamlingar: Det finns några källor och andra typer av vattensamlingar som haft en viktig roll i det forna lantbruket inom området. En möjlig åtgärd är borttagning av sly i eller invid källan/brunnen. Innan sådana åtgärder vidtas måste en undersökning göras av vilka ingrepp som får vidtas.

- I vår objektslista markeras brunnar/vattensamlingar med följande nummer: 19, 25 och 30.

Övrigt: Hit hör några olika typer av objekt: Berghällen – den s.k. dansbanan – vid Fyrtorps äng, allén vid Hagby äng, ensmärkena vid Årsviken och rester av flera värn på Takviksudden och på Stugudden.

- I vår objektslista markeras övriga objekt med följande nummer: 1, 2, 3, 6 och 28.

Sammanfattande beskrivning av öppna marker

Karaktäristiskt för Snäckevarp är det småbrutna landskapet med blandning av mindre partier av skog och öppen mark. De öppna markerna är en relativt stor del av vår gemensamma mark, men också en stor del i vårt kulturarv från den tid då aktivt lantbruk bedrevs i området.

I och med exploateringen av Snäckevarp togs en del av den öppna marken i anspråk för bebyggelse och tomtmark. Kvar finns en del större markområden som nu utarrenderas, samt några mindre områden där gräset slås årligen. Flera av dessa mindre områden ”blev över” vid exploateringen och är rester av gammal odlingsmark. Även dessa är dock viktiga att hålla öppna, för att bilden av det forna Snäckevarpsområdet ska bevaras så långt möjligt.

Vi har identifierat nedanstående tre typer av mark. Gemensamt för dessa är att diken och dikeskanter behöver rensas från buskar och sly med jämna mellanrum. Åtgärden kan i vissa fall kopplas till skogsbruket, men generellt sett blir det i så fall troligen alltför långa intervall.

Ängsmark: Mark som hålls öppen genom årlig slåtter via entreprenör eller medlemmarnas arbetsinsats

Betesmark: Mark som utarrenderas för bete

Slåttermark: Mark som utarrenderas för slåtter till djurfoder

När det gäller ängsmarken bör gräsklipp, från den årliga slåtter som vi föreslår, i vissa fall transporteras bort. Om detta material får ligga kvar kommer blommorna att minska i antal. Orsaken är att gräsklippet kommer att göda marken på ett för blommor ogynnsamt sätt samt skapa ett tjockt lager av grästorv. Se vidare nedan under respektive markområde.

Förslag till prioritering av åtgärder

Vi föreslår att nedanstående åtgärder/typer av åtgärder prioriteras.

Prioritering 1

- Fortsatt utarrendering och årlig slåtter av betesmarker och slåttermarker
- Fortsatt årlig slåtter med bortforsling av slaget gräs på Hagby äng
- Fortsatt årlig slåtter, men med bortforsling av slaget gräs på Fyrtorps äng och ängen intill tomterna 159 och 160 så att även de kan utvecklas till blomsterängar
- Årlig slåtter av tomten runt torpet Mörkebås samt alla ängsmarker där gräset inte måste tas upp. Borttagning av buskage och mindre träd vid Mörkebås
- Komplettering av gränsmarkeringar
- Rensning av vattenhålet på betesmarken vid infart A
- Åtgärder för att levandegöra kulturarvet, bl.a. markvandringar, årliga informationsmöten, ökad information på webb-platsen och i årsredovisningarna

De årliga åtgärderna är nödvändiga för att marken inte ska förbuskas. Om det finns närliggande tomter bör kontakt tas med fastighetsägaren innan större åtgärder vidtas.

Prioritering 2

- Avverkning av en del större träd vid ruinen av torpet Mörkebås
- Friläggande av gårdsgårdar norr om väg 212
- Friläggande av befintliga gränsmarkeringar/skälstenar
- Friläggande av lämningar från bränneri och smedja vid Snäckevarps gård
- Friläggande av stenfot till milstolpe/milsten
- Uppsättning av ytterligare informationsskyltar

Prioritering 3

- Friläggande av gårdsgårdar söder om väg 212
- Restaurering av gårdsgårdar
- Friläggande av värn på Takviksudden
- Eventuellt underhåll av ensmärken i Årsviken
- Rensning av allé vid Hagby äng
- Rensning av gamla markvägar/stigar
- Resning av grindstolpar

Kulturobjekten – beskrivningar och förslag till åtgärder

Här nedan följer en redovisning av de olika objekt som ingår i vårt kulturarv. Numreringen refererar till karta i bilaga. Vår redovisning startar från norr och går mot söder med några undantag för att hantera objekt vid Hagby äng, liksom vid Fyrstorps by, i ett sammanhang. Varje objekt anges med en kortare beskrivning. Rubriken på varje objekt är klickbar och leder till en markering på Min karta på Lantmäteriets webb-plats (i övre högre hörnet på kartan kan den som vill också välja bl.a. flygbilder, både aktuella och historiska).

Nr 1: [Värn vid Takviksudden](#)

Beskrivning

Flera mindre värn byggda av natursten finns på berget ovanför tomt nr. 54, vid slutet på Takviksvägen. De är enligt experter skyttevärn från andra världskriget.

Förslag till åtgärd

Värnen bör rensas från buskage. Eventuellt kan informationsskylt sättas upp nere vid Takviksvägen.

Nr 2: [Ensmärken i Årsviken](#)

Beskrivning

I strandkanten vid Takviksvägen finns några gamla ensmärken. De utgörs av dels en sten, dels ett märke i trä. Märkena kan ha uppförts av marinen.

Förslag till åtgärd

Eventuellt bör ensmärkena restaureras. Först bör dock frågan om ansvar i relation till sjötrafiken utredas.

Nr 3: Värn vid StuguddenBeskrivning

Ett lite större värn i betong vid Stuguddens norra del. Det är ett skyttevärn från andra världskriget. Vidare finns någon form av mindre bergrum – kanske rum för en vaktstyrka.

Förslag till åtgärd

Värnen bör rensas från buskage. Eventuellt kan en informationsskylt sättas upp vid gångstigen väster om udden.

Nr 4: Torpet ToveboBeskrivning

Torpruin – en mindre samling stenar – i skogskanten öster om korsningen mellan Snäckevarpsvägen och Mörkebåsvägen. Platsen är markerad med informationsskylt.

Förslag till åtgärd

Platsen bör fortsatt hållas fri från sly och annan växtlighet.

Nr 5: Rester av väg/stig vid torpet ToveboBeskrivning

Rester av en gammal markväg/stig i skogen intill ruinen av torpet Tovebo. Träd och buskar växer vid och på vägen.

Förslag till åtgärd

Viss röjning kan vara aktuellt. Åtgärder bör ske i samråd med fastighetsägarna närmast vägen.

Nr 6: Allé vid Hagby ängBeskrivning

Allé i gränsen mellan Hagby äng och stigen från Hagby ner till Fyrfjärden.

Förslag till åtgärd

Allén bör hållas intakt och rensas från buskage, barrträd och liknande.

Nr 7: Väg/stig vid Hagby ängBeskrivning

Öster om Hagby äng finns en gammal markväg/stig som kantas av en allé (nr. 6). Den går mellan torpet Hagby och en brygga vid Fyrfjärden. Stigen används fortfarande.

Förslag till åtgärd

Vägen/stigen bör fortsatt hållas fri från buskage.

Nr 8: [Torpet Kälet](#)Beskrivning

Torpruin – en samling stenar – i övre delen av Hagby äng. Ruinen finns upptagen i kommunens torpregister. Platsen är markerad med en informationsskylt.

Förslag till åtgärd

Ruinen bör friläggas från buskage. Gräset bör klippas en eller ett par gånger per år så att en stig upp till ruinen skapas.

Nr 9: [Rester av väg/stig mot Kälet](#)Beskrivning

Sydväst om Hagby äng finns rester av en gammal markväg/stig. Den gick troligen mellan torpen Kälet och Mörkebås. Ena sidan är ”upphöjd” genom en stensatt väg-bank.

Förslag till åtgärd

Vägen/stigen bör rensas och fortsatt hållas fri från buskage.

Nr 10: [Ruin intill Mörkebås](#)Beskrivning

En relativt intakt ruin (källare?) belägen mellan ruinen av torpet Mörkebås och Hagby äng. Vilken typ av byggnad som funnits där, och till vilket torp den hört är oklart.

Förslag till åtgärd

Ruinen bör rensas och fortsatt hållas fri från buskage.

Nr 11: [Torpet Mörkebås](#)Beskrivning

Torpruin – en samling stenar – i inre delen av Fyrfjärden, strax söder om gångvägen mellan Hagby äng och Mörkebåsvägen. På det som var torpets odlingslott finns ett odlingsröse. Ruinen finns upptagen i kommunens torpregister. Runt torpets ruin finns mark där torpets innevånare odlade för husbehov. Platsen är markerad med en informationsskylt.

Förslag till åtgärd

Torpruinen bör rensas och hållas fri från buskar och annan växtlighet. En hel del sly har nyligen tagits bort från ängen runt ruinen. Därutöver bör en del större träd tas bort, särskilt granar. Årlig slåtter bör göras, odlingsrösen ska vårdas.

Nr 12: [Rester av gårdsgård vid Mörkebås](#)Beskrivning

Rester av stengårdsgård på bergsknalle öster om ruinen av torpet Mörkebås. Kvar finns bara en bit av gårdsgården.

Förslag till åtgärd

Gårdsgården bör friläggas genom borttagande av växtlighet.

Nr 13: [Lämningar av smedja vid Snäckevarps gård](#)

Beskrivning

Platsen där en smedja har legat intill gångvägen söder om Snäckevarps gård, mot Mörkebåsvägen. Några stenar från eldstaden är det som minner om smedjan.

Förslag till åtgärd

Det bör klarläggas om lämningarna ligger på tomtmark eller på samfällighetens mark. I det senare fallet bör platsen rensas från en nu ganska omfattande buskvegetation. Eventuellt kan en informationsskylt sättas upp. Samråd med närboende bör i så fall ske.

Nr 14: [Bränneriet vid Snäckevarps gård](#)

Beskrivning

Plats där ett bränneri har legat intill gångvägen söder om Snäckevarps gård, mot Mörkebåsvägen. Platsen är markerad på gamla kartor. En informationsskylt är uppsatt.

Förslag till åtgärd

Rensning av buskage i närområdet bör göras.

Nr 15: [Milstolpe/milsten vid Snäckevarps gård](#)

Beskrivning

Vid uppfarten till Snäckevarps gård står en milstolpe/milsten. Den står vid det som tidigare var vägen från Fyrudden in mot Gryt. Milstolpen är det enda objekt på samfällighetens mark som är registrerat som fornlämning av Riksantikvarieämbetet. En informationsskylt är uppsatt vid milstolpen.

Förslag till åtgärd

Milstolpen bör friläggas genom rensning av buskage. Stenfoten är i behov av upp- rustning och stolpen i gjutjärn behöver målas. Kontakt bör tas med Trafikverket och eventuellt andra myndigheter om detta.

Nr 16: [Rester av väg/stig från Snäckevarps gård mot Rågetedalen](#)

Beskrivning

Sydväst om huvudbyggnaden på Snäckevarps gård, invid en slåttermark (O), finns en bit av en gammal markväg från Snäckevarps gård mot Rågetedalen. Vägen är på ena sidan ”upphöjd” genom en stensatt vägbank.

Förslag till åtgärd

Den vägbank som finns kvar upp mot gården bör rensas från sly och annan växtlighet.

Nr 17: [Gårdsgård utefter gångväg till Fyrtorps by](#)

Beskrivning

En stengårdsgård utmed gångvägen från Mörkebåsvägen mot Fyrtorp. Gårdsgården är relativt väl bevarad, men det börjar komma upp såväl buskage som träd. På några ställen har den rasat.

Förslag till åtgärd

Gårdsgården har en framträdande plats i vårt område. Det är angeläget att rensa den från växtlighet och i möjligaste mån restaurera den.

Nr 18: [Gårdsgård vid Fyrtorps gård](#)Beskrivning

I gränsen mellan fastigheten Fyrtorps gård och vägen förbi gården, mot Fyrfjärdens hamn, finns en väl bevarad stengårdsgård.

Förslag till åtgärd

Gårdsgården bör hållas fri från växtlighet. Åtgärder bör göras i samverkan med gårdens ägare.

Nr 19: [Vattenhål vid Fyrtorps gård](#)Beskrivning

I skogen, norr om och nära gångstigen förbi Fyrtorps gård, finns ett "vattenhål". Det är en naturlig bassäng där regnvatten samlas. Den användes i gamla tider för att vattna kreatur tillhöriga Fyrtorps by. Det är idag mycket växtlighet på platsen.

Förslag till åtgärd

Marken närmast vattenhållet bör rensas från växtlighet. Eventuellt kan en informationsskylt sättas upp.

Nr 20: [Båtsmanstorpet i Fyrtorps by](#)Beskrivning

Båtsmanstorpet i Fyrtorps by är ett väl bevarat torp. En informationsskylt har satts upp.

Förslag till åtgärd

Inga åtgärder utöver underhåll av informationsskylten.

Nr 21: [Gårdsgård vid Båtsmanstorpet](#)Beskrivning

En stengårdsgård som avgränsar Båtsmanstorpet och intilliggande fastighet från samfällighetens mark.

Förslag till åtgärd

Stengårdsgården bör rensas från växtlighet. Detta bör göras i samråd med nuvarande ägare till torpet och intilliggande fastighet.

Nr 22: [Skälsten vid Båtsmanstorpet](#)Beskrivning

I sydöstra hörnet av den tomt som tillhör Båtsmanstorpet finns en skälsten.

Förslag till åtgärd

Stenen bör friläggas genom att växtlighet rensas bort. Detta bör göras i samråd med nuvarande ägare till torpet.

Nr 23: [Rester av väg/stig i skogen mellan Båtsmanstorpet och Fyrtorps äng](#)

Beskrivning

I skogen öster om Båtsmanstorpet finns flera rester av en gammal markväg. Ena sidan är ”upphöjd” genom en stensatt vägbank.

Förslag till åtgärd

Vägen bör rensas från sly m.m.

Nr 24: [Gårdsgård runt Fyrtorps äng](#)

Beskrivning

Runt Fyrtorps äng och Båtsmanstäppan finns en stengårdsgård. Delar av den har en framträdande plats och syns väl utefter körvägen från väg 212 till Fyrtorp. I och intill gårdsgården finns numera både fullstora träd och sly.

Förslag till åtgärd

Gårdsgården bör rensas från växtlighet och så långt möjligt restaureras.

Nr 25: [Holkkällan vid parkering till Fyrfjärden](#)

Beskrivning

Intill Fyrfjärdshamnens parkering finns en källa som i gamla tider försåg Fyrtorps by och andra intilliggande fastigheter med dricksvatten. Den är numera inklädd med betongringar.

Förslag till åtgärd

En del sly bör tas bort. Eventuellt kan en informationsskylt sättas upp.

Nr 26: [Gårdsgård ovanför Holkkällan](#)

Beskrivning

Från vägen mot Fyrtorp och över en bergsknalle ovanför Holkkällan finns en stengårdsgård.

Förslag till åtgärd

Gårdsgården bör rensas från växtlighet och så långt möjligt restaureras.

Nr 27: [Gårdsgård vid parkering invid Fyrfjärdshamnen](#)

Beskrivning

Utmed körvägen från väg 212 finns en stengårdsgård som avgränsar parkeringen till Fyrfjärdshamnen från körvägen. Intill gårdsgården finns en del sly.

Förslag till åtgärd

Gårdsgården bör rensas från växtlighet och så långt möjligt restaureras.

Nr 28: [Berghäll, ofta kallad Dansbanan](#)

Beskrivning

I förlängningen av Fyrtorps äng och båtsmanstäppan finns en stor kal berghäll. Denna utnyttjades under bl.a. andra världskriget som dansbana. Hällen har vissa skador.

Förslag till åtgärd

En permanent avstängning bör övervägas så att ytterligare skador förhindras. Eventuella åtgärder bör diskuteras med kommunen. En informationsskylt bör sättas upp.

Nr 29: [Grindstolpe vid Fyrtorps by](#)Beskrivning

Vid vägen upp mot Fyrtorps by fanns en grind. Av denna finns nu endast ena grindstolpen, i form av en bastant sten, kvar. Denna ligger delvis ned.

Förslag till åtgärd

Stolpen/stenen bör resas upp och platsen runt denna bör rensas från sly.

Nr 30: [Vattenhål på betesmark vid infart A](#)Beskrivning

På betesmarken norr om väg 212 och väster om infart A finns ett vattenhål som använts för att vattna djuren på Snäckevarps gård. Det är numera till stor del igenväxt med sly.

Förslag till åtgärd

Vattenhålet bör rensas, åtminstone ifråga om sly. Eventuellt kan en informationsskylt sättas upp vid Snäckevarpsvägen.

Nr 31: [Rester av väg/stig på betesmark vid infart A](#)Beskrivning

På betesmarken norr om väg 212 och väster om infart A finns rester av en gammal markväg. Dragningen är osäker, men den är troligen en fortsättning på vägen nr. 33.

Förslag till åtgärd

Vägens dragning över betesmarken bör lokaliseras och den bör rensas från sly m.m.

Nr 32: [Gårdsgård väster om betesmark vid A-infarten](#)Beskrivning

Stengårdsgård väster om betesmarken vid infart A och norr om slättermark (Q). Gårdsgården är delvis synlig från väg 212.

Förslag till åtgärd

Gårdsgården bör rensas från buskar så att den bli mer synlig.

Nr 33: [Rester av väg/stig parallell med väg 212](#)Beskrivning

Utmed slättermarken norr om väg 212 och öster om infart A finns rester av en gammal markväg. Den används tidvis som stig och är därför relativt fri från sly.

Förslag till åtgärd

Vägen bör rensas från sly. Arbetet kan samordnas med friläggningen av stengårdsgården nr. 34.

Nr 34: [Gärdsgård öster om infart A](#)

Beskrivning

Stengärdsgård öster om korsningen mellan infart A och väg 212 som begränsar en liten äng (I) i nord-sydlig riktning. Gärdsgården är synlig från väg 212. Synligheten begränsas dock av sly och annan växtlighet.

Förslag till åtgärd

Gärdsgården bör friläggas genom borttagande av växtlighet.

Nr 35: [Grindstolpe vid Arvidsberg](#)

Beskrivning

I ett litet skogsparti vid väg 212, öster om den avstyckade fastigheten Arvidsberg, finns en grindstolpe i form av en bastant sten kvar från en grind. Stolpen ligger ner.

Förslag till åtgärd

Stolpen bör resas upp och platsen runt denna bör rensas från sly.

Nr 36: [Gärdsgård vid Arvidsberg](#)

Beskrivning

I ett mindre skogsparti intill väg 212 och väster om fastigheten Arvidsberg finns en stengärdsgård. Delar av den är synlig från väg 212. I och intill gårdsgården finns numera både fullstora träd och sly.

Förslag till åtgärd

Gärdsgården bör rensas från växtlighet och så långt möjligt restaureras. Eventuellt bör några träd fällas så att gårdsgården blir mer synlig från väg 212.

Nr 37: [Gärdsgårdar i skogen väster om ristippen](#)

Beskrivning

I skogen söder om väg 212, väster om samfällighetens ristipp, finns två stengärdsgårdar. I och intill dessa finns en hel del träd och buskar.

Förslag till åtgärd

Gärdsgårdarna bör rensas från växtlighet.

Nr 38: [Gärdsgård i närheten av Stora Kallkärr](#)

Beskrivning

En lång stengärdsgård i skogen söder om väg 212. Den löper i gränsen mellan samfällighetens mark och den avstyckade fastigheten Stora Kallkärr.

Förslag till åtgärd

Gärdsgården bör rensas från växtlighet och om möjligt restaureras.

Nr 39: [Gränsmarkeringar mot kyrkans mark i söder](#)

Beskrivning

Ett flertal gamla s.k. skälstenar finns i skogen söder om väg 212. De markerar gränsen mellan samfällighetens och kyrkans mark. Det finns också några modernare markeringsstolpar (med kyrkans märke, den s.k. Biskopsmössan).

Förslag till åtgärd

Skälstenarna bör hållas intakta genom att bl.a. nedfallna grenar och kvistar avlägsnas.

Nr 40: [Gränsmarkeringar vid Drottningviksvägen](#)Beskrivning

I skogen söder om tomterna vid Drottningviksvägen är gränsen mellan samfällighetens och kyrkans mark markerad. Där finns några gamla skälstenar i olika utföranden och några modernare markeringsstolpar (med kyrkans märke, den s.k. Biskopsmössan).

Förslag till åtgärd

Skälstenarna bör hållas intakta genom att bl.a. grenar och kvistar avlägsnas.

Ytterligare markering bör ordnas i form av gränsstolpar.

Öppna marker – beskrivningar och förslag till åtgärder

De öppna markerna är av olika typ. Vi har valt att redovisa dem i följande tre kategorier: ängsmark, betesmark och slåttermark. På karta i bilaga redovisas de öppna markområdena. Rubriken på varje markområde är klickbar och leder till en markering på Min karta på Lantmäteriets webb-plats (i övre högre hörnet på kartan kan den som vill också välja bl.a. flygbilder, både aktuella och historiska). Här nedan följer en kort beskrivning och förslag till åtgärder för varje område.

Ängsmark

A: [Ängsmark vid Takviksvägen](#)Beskrivning

Äng vid Takviksvägens slut mot norr. Ängen har under århundraden använts av Norrtorps gård för bete, slåtter och odling. Under en rad år har marken inte slagits, med påföljd att det kommit upp en hel del buskage. En del av dessa har dock nyligen avlägsnats och gräset slagits.

Förslag till åtgärd

Ängen bör fortsatt hållas öppen och slås årligen. Buskar bör hållas nere och odlingsrösen vårdas.

B: [Ängsmark bakom fotbollsplanen](#)Beskrivning

Äng bakom fotbollsplanen och pool-området. Under en rad år har marken inte slagits. Under senare tid har den istället planterats med björk.

Förslag till åtgärd

De plantor som sedan några år växer på ängen bör få växa upp. Ängen kommer därmed att övergå till skogsmark.

C: [Ängsmark vid Självik](#)Beskrivning

Delvis ganska sank ängsmark – en uppgrundad havsvik – öster om fastigheten vid Norrtorpsvägen 78. Slås årligen av entreprenör.

Förslag till åtgärd
Fortsatt årlig slåtter.

D: [Ängsmark innanför Stugudden](#)

Beskrivning

En mindre ängsmark väster om gångvägen mellan Långviksvägen och Norrtorpsvägen. Marken har nyligen röjts.

Förslag till åtgärd

Ängen bör rensas från kvarvarande mindre träd (björkar) och buskar samt slås årligen. Dräneringen/avrinningen bör kontrolleras och eventuellt åtgärdas.

E: [Ängsmark vid infart Mörkebåsvägen](#)

Beskrivning

En liten bit ängsmark vid Snäckevarpsvägen, mitt mot Mörkebåsvägen.

Förslag till åtgärd

Ängen bör slås årligen.

F: [Hagby äng](#)

Beskrivning

En vacker äng med höga enar och en del vildapel samt ett odlingsröse. Ängen utgjorde en gång i tiden ängs- och odlingsmark för torpet Kälet. Sedan många år slås gräset av föreningens medlemmar i slutet av augusti.

Förslag till åtgärd

Fortsatt årlig slåtter och bortforsling av det slagna materialet. Eftersom en del av enarna är skadade bör nya enar successivt planteras. Odlingsrösen bör vårdas.

G: [Ängsmarker vid infart till Rågetedalen](#)

Beskrivning

Ett par små bitar ängsmark på ömse sidor av infarten från Snäckevarpsvägen till Rågetedalens hamn.

Förslag till åtgärd

Ängen bör slås årligen.

H: [Ängsmark gränsande mot tomt 159 och 160](#)

Beskrivning

En liten ängsmark gränsande mot fastigheterna 159 och 160 vid Mörkebåsvägen. Den har slagits tidigare, men nu börjar det komma upp en hel del sly. Den har potential att bli en attraktiv blomsteräng utefter en mycket använd promenadväg.

Förslag till åtgärd

Ängen bör slås årligen och gräset samlas upp och forslas bort.

I: [Ängsmark öster om infart A](#)

Beskrivning

En liten äng öster om korsningen mellan infart A och väg 212. En del sly börjar komma upp.

Förslag till åtgärd

Bör slås varje år. Marken kanske kan utarrenderas som slåttermark.

J: [Fyrtorps äng och Båtsmanstäppan](#)

Beskrivning

Sydost om Fyrtorps by finns en vacker äng som är inhägnad med en stengärdsgård. Den nedre delen var tidigare den s.k. Båtsmanstäppan dvs. den mark som innevånarna i Båtsmanstorpet fick bruka. Den ingår nu som en del i Fyrtorps äng. På ängsmarken växer bl.a. stora enar och där finns odlingsrösen. Den har tidigare slagits varje år. Nu börjar det komma sly på ängen.

Förslag till åtgärd

Ängen bör slås varje år. Den har potential att bli lika attraktiv som Hagby äng om det slagna gräset forslas bort. Odlingsrösen bör vårdas.

K: [Ängsmark vid infart Gammelängsvägen](#)

Beskrivning

Ett par små bitar ängsmark på ömse sidor av Gammelängsvägen i dess korsning med Hagtäppevägen.

Förslag till åtgärd

Ängarna bör slås årligen

Betesmark

L: [Betesmark utmed Snäckevarpsvägen](#)

Beskrivning

En relativt stor betesmark utmed Snäckevarpsvägen, norr om Lagårdsvägen. Marken är utarrenderad och används för bete. Det börjar komma upp en del sly och grövre växtlighet.

Förslag till åtgärd

Användningen bör fortsatt vara betesmark, dock bör slåtter prövas med några års mellanrum. Diken bör rensas från buskar.

M: [Betesmark vid infart A](#)

Beskrivning

Ett markområde väster om infart A. Det utarrenderas och används till bete. På ängen finns ett odlingsröse. Efter betessäsongen slås den del av marken som är framkomlig med traktor. På de mer kuperade delarna håller det på att växa upp en hel del sly.

Förslag till åtgärd

Buskar i betesmarken bör tas bort vart annat eller var tredje år och odlingsrösen ska vårdas.

N: [Betesmark norr om Evelund](#)

Beskrivning

En betesmark norr om fastigheten Evelund. Marken hänger ihop med betesmarken i område L ovan och är stängslad så att kreaturen kan gå från den ena till den andra via skogen. En del sly börjar komma upp.

Förslag till åtgärd

Användningen bör fortsatt vara betesmark, dock bör slåtter prövas med några års mellanrum.

Slåttermark

O: [Slåttermark sydväst om Snäckevarps gård](#)

Beskrivning

En slåttermark sydväst om huvudbyggnaden på Snäckevarps gård. Det börjar komma upp slån bärsbuskar och liknande då slåtter inte skett varje år.

Förslag till åtgärd

Området bör slås årligen. Kanske kan marken utarrenderas, kopplat till område P.

P: [Slåttermark söder om Snäckevarps gård](#)

Beskrivning

En slåttermark söder om Snäckevarpsladan.

Förslag till åtgärd

Marken är utarrenderad och slås årligen. Detta bör fortsätta.

Q: [Slåttermark norr om väg 212, väster om A-infarten](#)

Beskrivning

En nu utarrenderad slåttermark norr om väg 212 och väster om betesmarken vid A-infarten. Marken slås varje år.

Förslag till åtgärd

Fortsatt brukande under nuvarande former.

R: [Slåttermark norr om väg 212, söder om tomt 227 m.fl.](#)

Beskrivning

En nu utarrenderad slåttermark norr om väg 212, söder om de sista tomterna utmed Lagårdsvägen. Marken slås varje år.

Förslag till åtgärd

Fortsatt brukande under nuvarande former.

S: [Slåttermark söder om väg 212](#)

Beskrivning

Slåttermark söder om väg 212, väster om infart A. Den är utarrenderad och slås årligen. I nära anslutning till slåttermarken finns ett odlingsröse.

Förslag till åtgärd

Fortsatt brukande under nuvarande former. Odlingsröset ska vårdas

T: [Slåttermark norr om väg 212 vid avfart mot Ekön](#)

Beskrivning

En nu utarrenderad slåttermark norr om väg 212 efter avfarten mot Ekön. Marken slås varje år.

Förslag till åtgärd

Fortsatt brukande under nuvarande former.

U: [Slåttermark norr om väg 212, väster om Arvidsberg](#)

Beskrivning

En nu utarrenderad slåttermark norr om väg 212, väster om fastigheten Arvidsberg. Marken slås varje år.

Förslag till åtgärd

Fortsatt brukande under nuvarande former.

V: [Slåttermark vid Drottningviksvägen](#)

Beskrivning

En nu utarrenderad slåttermark på ömse sidor om Ekövägen, vid Drottningviksvägen.

Förslag till åtgärd

Fortsatt brukande under nuvarande former.

Övrig dokumentation

Bilaga: Karta över kulturobjekt och öppna marker

Karta som redovisar läget för såväl kulturobjekten som de öppna markerna

Kartor på webb-platsen

På samfällighetens webb-plats finns, utöver den karta som bifogas rapporten, separata kartor som redovisar läget för kulturobjekten respektive de öppna markerna.

Bild-filer på webb-platsen

På samfällighetens webb-plats finns två bild-filer. Dessa innehåller bilder på kulturobjekten respektive de öppna markerna.